

30. ชื่อเรื่อง ปิตุกรือแบ : ชุมประตุนำเข้าสู่กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิม

ผู้แต่ง วาที ทรัพย์สิน

สถานที่พิมพ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คณะศิลปศาสตร์

ปี พ.ศ. 2546

ชนิดเอกสาร บทความ

ปิตุกรือแบ มีความหมายว่าอย่างไร คงจะเป็นเรื่องที่ชวนให้เกิดข้อสงสัยของท่านทั้งหลาย เพราะเป็นคำภาษามลายู ที่ชาวไทยมุสลิมมักคุ้นเป็นอย่างดี ในอดีตที่ผ่านมาปิตุกรือแบมีให้เห็นทั่วไปตามหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันปิตุกรือแบเริ่มที่จะเลือนหายไปจากสังคมมุสลิมไปทีละน้อยๆ แต่ก็ยังคงมีให้เห็นบ้างในชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ปิตุกรือแบ คือ ชุมประตุน แร่งบันดาลใจหรือเหตุผลที่ทำให้ผู้เขียนเขียนถึงปิตุกรือแบหรือชุมประตุน ก็เพราะผู้เขียนนึกสงสัยโดยส่วนตัวว่า เพราะเหตุใดทางเข้าหมู่บ้านหรือปากทางเข้าชุมชนมุสลิมจึงมีการจัดทำชุมประตุนขึ้น บางโอกาสที่ผู้เขียนได้นั่งรถออกไปศึกษาข้อมูลภาคสนาม หรือออกไปติดต่อทำธุรราชการในเขตพื้นที่ยะลา นราธิวาส และในจังหวัดปัตตานี ก็มักจะพบเห็นชุมประตุนตามชุมชนต่างๆ เป็นระยะๆ จึงสนใจที่จะหาคำตอบว่าเพราะเหตุใด จึงมีการทำชุมประตุนขึ้นในชุมชน แรกๆ ก็ใช้วิธีการสอบถามจากนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีภูมิลำเนาอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และสอบถามจากชาวบ้านในชุมชน ในที่สุดก็ได้คำตอบที่ทำให้ผู้เขียนเกิดความรู้ ซึ่งจะนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษา มาเล่าสู่กันฟังในรูปเล่มฉบับนี้

การสร้างปิตุกรือแบ การสร้างปิตุกรือแบหรือชุมประตุนของกลุ่มคนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้สร้างมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ทราบว่า ณ สถานที่แห่งนี้ ในช่วงเวลาขณะนี้นากำลังมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนในสังคมมุสลิม อาจเป็นวันสำคัญทางศาสนา งานเทศกาลประเพณี หรืองานสำคัญเฉพาะครอบครัวบุคคล หรือในหมู่บ้านหรือในชุมชนก็ได้ เช่นหากเป็นงานเทศกาลประจำปีของชุมชน การจัดทำชุมประตุนเปรียบเสมือนการประชาสัมพันธ์งาน เพื่อเตือนให้คนในชุมชนได้ทราบว่า ขณะนี้ใกล้จะถึงงานเทศกาลแล้ว หรือชุมประตุนที่จัดงานพิธี เช่น งานมาเกบูโล๊ะ (งานกินเลี้ยง) งานประจำปีของหมู่บ้าน เป็นต้น ธรรมเนียมการทำปิตุกรือแบหรือชุมประตุนไว้หน้าบ้านหรือทางเข้าหมู่บ้านจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ หรือเครื่องหมายทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน

ส่วนประกอบที่สำคัญของปิตุกรือแบ การทำปิตุกรือแบเป็นการสร้างชุมประตุนที่มีรูปลักษณะสิ่งก่อสร้างที่แสดงสัญลักษณ์ของมุสลิม คือ นิยมทำเป็นรูปโดมแบบมัสยิด และมีสัญลักษณ์ของดาวและเดือนเป็นส่วนประกอบสำคัญ ชุมประตุนจะมีเสาโครงสร้างสูงชันจากพื้นประมาณ 4-6 เมตร โดยสร้างคร่อมถนนทางเข้าหมู่บ้าน หรือทางเข้าสถานที่ที่จัดงาน ที่คานกลางระหว่างเสาจะมีพื้นที่สำหรับเขียนข้อความต่างๆ มักจะเขียนด้วยอักษรอาหรับหรืออักษรไทย เป็นข้อความที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับงาน หรือเทศกาลต่างๆ ของมุสลิม เช่น คำว่าซ็อลามัต หมายถึง ยินดีต้อนรับ ซ็อลามัต ตาฮันบารู หมายถึง สวัสดิปีใหม่ และ ซ็อลามัต ฮารีรายอ อี้ดิลอฎฮา หมายถึง ยินดีต้อนรับวันฮารีรายอ เป็นต้น การทำชุมประตุนของมุสลิม นอกจากจะประกอบด้วยสัญลักษณ์รูปโดม ดาว พระจันทร์เสี้ยวและตัวอักษรภาษาอาหรับแล้ว การใช้วัสดุทำชุม โดยเลือกวัสดุพื้นบ้านมาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการประดับ

ตกแต่งปฏิกิริยา อาจถือได้ว่าการใช้วัสดุพื้นบ้านทำหุ้มประตูของชาวไทยมุสลิม เป็นงานศิลปกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชุมชนที่รู้จักนำเอาวัสดุใกล้ตัวมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปตกแต่งเป็นที่สะดุดตา สะดุดใจของคนที่เดินทางสัญจรผ่านไปมา วัสดุที่ช่างในชุมชนนิยมนำมาใช้ในการทำหุ้มประตูอาจจะแบ่งตามประเภทวัสดุได้ ดังนี้ 1) ประเภทวัสดุธรรมชาติ ได้แก่ ทางมะพร้าว ทางต้นตาล ทางจาก ทางสาकु ทางระกำ กากไม้ไผ่ เป็นต้น วัสดุธรรมชาติเหล่านี้สามารถใช้ทำเป็นโครงสร้างและเป็นของประดับตกแต่งได้ เช่น การใช้ไม้ไผ่เป็นโครงสร้างหลัก โดยการใช้ทำเป็นเสาและคาน แล้วนำเอาไม้ไผ่มาเหลา จักสานเป็นลายต่างๆ นำมาตกแต่งหรือการใช้ทางสาकु กก มาสานเป็นเส้นนำไปหุ้มตกแต่งโครงสร้างปฏิกิริยาหรือหุ้มประตูที่มีความงามจากวัสดุธรรมชาติล้วนๆ 2) ประเภทวัสดุธรรมชาติผสมกับวัสดุอื่น เช่น การใช้ไม้ไผ่เป็นโครงสร้าง แล้วนำเอากระดาดแห้งสีพิมพ์ กระดาดกระสอบปูน กระสอบใยสังเคราะห์ (กระสอบปุ๋ย) มาติดรอบๆ โครงสร้าง แล้วมีการตกแต่งเติมสีสันเพื่อความสวยงาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเศษวัสดุสิ่งของที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางศิลปะที่ปรากฏให้เห็นที่หุ้มประตู เกี่ยวกับการทำหุ้มประตูปฏิกิริยา หรือหุ้มประตู นอกจากความงามของหุ้มประตูที่ปรากฏต่อสายตาของผู้พบเห็นแล้ว เบื้องหลังในความสำเร็จที่ทำให้เกิดเป็นหุ้มประตูขึ้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนมุสลิมที่ยังคงมีพลังของสามัคคี การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หุ้มประตูไม่อาจที่จะทำได้โดยน้ำพักน้ำแรงของบุคคลเพียงคนเดียว หรือเฉพาะแรงงานของครอบครัวที่จะเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน แต่พลังสามัคคีของคนในชุมชน และของญาติพี่น้อง เพื่อน เป็นพลังสำคัญในการจัดทำหุ้ม ไม่ว่าจะเป็นหุ้มประตูจะเกี่ยวข้องกับบุคคล หรือชุมชน ความสวยงามที่ตั้งเด่นสง่าอยู่ในชุมชนได้สะท้อนภาพของความสามัคคีของคนในสังคมได้อย่างชัดเจน เรื่องราวการทำหุ้มประตูของพี่น้องชาวไทยมุสลิมที่นำมาเล่าสู่กันฟังในรูสมิแลฉบับนี้ เป็นสิ่งที่มองเห็นและอยู่ใกล้ของพวกเราที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจจะเป็นสิ่งที่สะดุดตาสะดุดใจต่อคนต่างถิ่นที่มาเยือน หรือเดินทางผ่านจังหวัดยะลา นราธิวาส และจังหวัดปัตตานี แต่สำคัญเราในฐานะคนในท้องถิ่นจะมีสักกี่คนที่เข้าใจเกี่ยวกับการทำหุ้มประตูของชาวไทยมุสลิม หวังว่าบทความเกี่ยวกับปฏิกิริยาจะสร้างความเข้าใจต่อผู้อ่านพอสมควร ก่อนจากกันต้องขอขอบคุณ คุณเจ๊ะอับดุลละ เจ๊ะสอเหาะ คุณมุฮัมมัดโตรอฮี แวกือจิ นักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ คุณปาลิตา เลิศวงหัตถ์ จากสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา ที่กรุณาให้ข้อมูล และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง คุณสิริชัย พุ่มมาก นักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ ที่กรุณาซีรคมอเตอร์ไซด์ เพื่อยืมรถมาเป็นเพื่อนหาข้อมูล เพื่อย้ายรูปหุ้มประตูตามสถานที่ต่างๆ รวมถึงหลายๆ ท่านที่ไม่ได้กล่าว ณ ที่นี้ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย สวัสดีครับ